

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА № 1 с. КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК»

ул. Чургуй-оола д.42 с. Кызыл-Мажалык, Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва, 668040,
e-mail: _tyva_school_107@mail.ru, сайт <https://school1-barun.rtyva.ru/>

«Рассмотрено»

Руководитель МО

С.Б. Хомушку

Протокол №1 от «28»

августа 2023 г.

«Согласовано»

Заместитель директора

по УВР

Хатмиш

«28» 08 2023 г.

«Утверждено»

Директор школы

«28» августа 2023 г.

Рабочая программа по учебному предмету
«Тувинский (родной) язык»
для обучающихся 5 классов
(уровень освоения базовый)

Учитель: Хомушку С.Б., Ооржак А. С.

Квалификационная категория: высшая

2023- 2024 учебный год

Тайылбыр бижик 5-11 класстарга тыва дыл программанын

Тыва Республиканың ниити өөредилгезининг кол (долу эвес) школага тыва дыл талазы –биле күрүне стандарттарынга дүүштүр тургускан.

Тыва дыл – тыва нацияның дылы болур. Ында тыва улустунг төрөөн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалының чедишкени мөөңнеттинген. Ол дээрге тыва культураның – улустунг аас чогаалының, өске-даа янзыларының, театр уран чүүлүнүң болгаш уран чүүлдүң өске-даа янзыларының, парлалганың, эртемниң, ажил-херекти чорударының, өөредилгениң болгаш кижизидилгениң дылы апарган. Амгы үеде тыва дыл улустунг амыдыралының, ажилчорудулгазының бүгү-ле талалрында калбаа-биле ажыглаттынып турар. Тыва школаларга азы класстарга, өске-даа өөредилге черлеринге төрөөн дылды өөредири уругларның угаан-медерелин сайзырадырынга, оларны эки мөзү-шынарга кижизидеринге хөй-хөй таарымчалыг аргаларлыг. Төрөөн дылын шингээди алыры - өөреникчилерге өске эртемнерни чедишкени билип албышаан, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус дугайында билиглерни калбартып, улуг салгалдың байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар.

5-9 класстарга тыва дыл эртемниң утказы

Школага тыва дыл эртемни(курузун) өөредирининг программасында лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижиирининг болгаш бижик демдектерин салырының чаңчылдарын, аас болгаш бижимел чугааның чаңчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерни кириген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теория-талазы-биле билиглерни ниити дыл эртемниң база амгы үеде тыва дыл эртемниң чедишкенин барымдаалап тайылбырлаан.

Тыва дыл эртемниң тургузуу (6 класс)

Программаны колдуунда шуушкак принцип езугаар тургускан. Чамдык берге болгаш улуг темаларны, чижээ, лексика, сөс чогаадылгазын чаңгыс эвес, аңгы-аңгы класстарга чадаланчак кылдыр өөредири көрдүнген.

6-гы класска баштай «Тыва дыл – тыва чоннуё төрөөн дылы» деп эгени өөрөнгеш, 5-ки класска өөрөнген чүүлдерин катаптаар. Ооё соонда «Лексика болгаш чугаа культуразы», «Сөс чогаадылгазы болгаш орфография. Чугаа культуразы», аёаа улай «Морфология болгаш орфография. Чугаа культуразы» деп боуктун «Ат орну», «Кылыг созу», «Наречие» деп чугаа кезектерин ооренип доозар.

Школага тыва дылды өөредирининг сорулгалары болгаш кылыр ажилдары:

Школага тыва дылды башкылаарының сорулгалары мындыг:

- өөреникчилерге лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфологи болгаш синтаксис), стилистика аймаандан тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерни практика кырынга ажыглап билириниң мергежилдерин болгаш чаңчылдарын хевирлээр;
- шын бижиириниң болгаш бижек демдектерин салырынын быжыг чаңчылдарын бээр;
- теория талазы-биле алган билиглеринге даянып, программа негелдезинге дүүштүр боттарынының аас болгаш бижимел-биле харылзаалыг илеридиниң мергежилдери-биле чепсеглээр;
- өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларынга чаңчыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазының культуразын бедидер;
- өөреникчилерниң ниитилел амыдыралынга дылдың ужур-дузазының, хөгжүлдезиниң дугайында база тыва дылдың өске дылдарның аразында туружунуң дугайында бөдүүн билиглери-биле таныштырар;
- оларның логиктиг боданыышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;
- төрөөн дылынга камныг болгаш хандыкшылдыг болурунга кижизидер, дылдың байлаан шингээди алырынга өөреникчилерниң сонуургалын күштелдирер;
- өөреникчилерни патриотзмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга кижизидер, оларның материалисчи үзел-бодалдарын хевирлээр;
- ном болгаш билиглерниң өске-даа үндезиннери-биле ажылдаарынга өөреникчилерни чаңчыктырар;
- өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;
- шын, медреселдиг, аянныг номчуурунуң мергежилдерин сайзырадыр;
- төрөөн дыл кичээлдерин өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраарынга бүрүн- биле ажыглаар;
- өөреникчилерни харысалгалыг болурунга, өөредилгениң болгаш күш-ажылдың сагыл-чурумун сагырынга кижизидер.

6 –гы класстың өөреникчилериниң тыва дылга шингээди алыр кол-кол билиглери:

Сос чогаадылгазынын сайгарылгазын кылыр. Ийи чугула кижигуннуг домактарнын синтаксистиг сайгарылгазын кылыр. Диалект состерни, эргижирөөн состерни, неологизмнерни ылгап, чугаага шын ажыглап билир.

5-6 класстарга ооренген чугаа кезектеринге хамаарышкан состерни тывар болгаш оларнын грамматиктиг демдектерин тодарадып билир.

Орфографиядан болгаш орфоэпиядан. Нарын кылыг состерин, наречие, ат оруннарын шын адаар болгаш бижиир. Тодаргай эвес ат оруннарында артынчыларны аёгылап болгаш дефистеп бижиир.

Пунктуациядан. Домакка удурланыштырар болгаш чагырыштырар эвилелдер мурнунга биче секти салып билир.

Өөредилге –тематиктиг план. 6 класс -68 шак

№	Бөлүктүң кичээлдерниң темазы	Шагы
1.	Кириилде кичээл. Дылдар дугайында билиг	1
2.	Лексика	15
3.	Морфология болгаш орфография. Чугаа культуразы.	37

4.	Синтаксис	9
5.	Чыл дургузунда өөрөнгөнийн катаптаары	7
6.	Ниитизи-биле	68

6-гы класстың тыва дылга календарь-тематиктиг планы

№	Кезек- тиң ады	Кичээлдин темазы	шагы	Хыналданың хевири	Онаалга
1	Кирилде кичээл	Бирги улдун Кирилде кичээл «Тыва дыл – тыва чоннуң төрөөн дылы»	1	Айтырыглар. Кыска чогаадыг.	- Мерг.8.
2	Лексика	Ниити турк лексика	1	Айтырыглар-га харыылаар.	- Мерг.14
3.	Тыва дылдын лексиказын тывыткан	Өске дылдардан сөстөрни үлегерлеп алыры	1	Сөзүглел, таблица, слайдылар база картабиле ажыл.	1. Мерг.31. 2. Мерг. 32. Реферат белеткээр.
4.		Орус дылдан үлегерлээшкннер болгаш орус дыл дамчыштыр үлегерлеттинген сөстөр.	1	Словарь-биле ажыл	Мерг.41

5.		Ниити ажыглалдың сөстери	1	Ном-биле ажыл.	1. Мерг.45 2. Мерг. 46
6.	Тыва дылдың лексиказын ажгылыгының аайы-биле бөлүктээри	Кызыгаарлыг ажыглалдың сөстери	1	Сөзүглел-биле ажыл	Словарьжыга ш кылыр.

7-8.		Ховар ажыглалдың сөстери.	2	Сөзүглел-биле ажыл	-Мерг. 54 -
9.		Ч.С. Чогаадыг «Сөстөр делегейи»		Диктант бижири, Гр. сайгарылга.	Зачетка белеткенир.
10.		<i>ХУУ АТТАР</i> Топонимнер	1	Сөзүглел-биле ажыл	Чурттап турар черинден 10 топоним бижиир.
11.		Антропонимнер	1	Карта, словарь-биле ажыл. Словарьлыг диктант.	- Мерг.74 - Мерг. 75
12.		Этнонимнер.	1	Словарьлыг диктант. Сөзүглел-биле ажыл	Мерг.101
13.		Зоонимнер	1	Сөзүглел-биле база карточкалар- ажыл	Мерг.106

14.		Лексикага катаптаашкын	1	Зачет	Катаптаар
15		Хыналда диктант «Уделге»	1		
16		Частырыглар-биле ажыл	1		
17	2-ги улдун	Кылыг сөзүнүн утказы	1	Конспект, сөзүглелбиле ажыл	-Мерг. 124
18-19	КЫЛЫГ СӨЗҮ	Кылыг сөзүнүн уткалыг бөлүктөри	2	Конспект, сөзүглелбиле ажыл	1. Мерг. 140. 2. Мерг.142.
20.		Кылыг сөзүнүн тургузуу	1	Схемалар аайы-биле	

				чижектер тывар, сөзүглел-биле ажыл.	Мерг. 156
21-22.		Кылыг сөзүнүн немелде утка илередир хевирлери	2	Сөс-биле ажыл, морфемниг сайгарылга.	-Мерг. 176 - Мерг.181
23.		Кылыг сөзүнүн наклонениелери	1	Домактар-биле ажыл, морфемниг сайгарылга	- Др\мн\ эдерти чугаалаар, ар. 100. -
24		Кылыг сөзүнүн болуушкун наклонениезинин үелери.	1	Домактар-биле ажыл, морфемниг сайгарылга	Мерг. 194
25		Болуушкун наклонениезинин амгы үези.	1	Домактар-биле ажыл, морфемниг сайгарылга	Мерг. 213.
26.		Болуушкун наклонениезинин эрткен үези	1	Домактар-биле ажыл, морфемниг сайгарылга, шилилгелиг диктант.	-Мерг. 230
27.		Болуушкун наклонениезинин келир үези	1	Схема-биле ажыл, морфемниг сайгарылга, чурук-биле ажыл.	- Мерг. 238
28.		Кылыг сөзүнүн <i>дужаал наклониези.</i>	1	Домактар-биле ажыл, морфемниг сайгарылга, шилилгелиг диктант.	-Мерг. 247
29.		Кылыг сөзүнүн даар наклониези.	1	Словарьлыг диктант, Синтаксистиг сайгарылга.	- Мерг. 255

30.		Хыналда диктант “Домактар”	1		Катаптаар
31	3-кү улдуң	Кылыг сөзүңге катаптаашкын	1		Зачетка белеткенир
32		Кылыг сөзүңге хыналда ажыл	1	Зачет	
33	НАРЕЧИЕ	Наречиениң утказы болгаш грамматиктиг демдектери.	1	Домактар-биле ажыл, синтаксистиг сайгарылга, шилилгелиг диктант.	- Дурумни эдерти чугаалаар. Мерг. 269
34		Наречиениң бөлүктери	1	Домактар-биле ажыл, морфемниг сайгарылга, шилилгелиг диктант	Мерг. 238 Дурумнерни ооренир.
35		Наречиенин тургустунары	1	Таблица-биле ажыл, Домак-биле ажыл	Мерг. 291
36-37		Наречиени өске чугаа кезектеринден ылгап алыры	2	Таблица-биле ажыл, Домак-биле ажыл	Мерг. 302.

38		Наречиелерни шын бижири.	1	Таблица-биле ажыл, Домак-биле ажыл	Мерг. 317
39		Наречиелерни чугаага шын ажыглаары	1	чурук-биле ажыл, Домак-биле ажыл	Морфолог-туг сайгарылга. Ар.165
40		Наречиелерге катаптаашкын	1		
41		Хыналда диктант	1	Карточкалар-биле ажыл, Словарьлыг диктант, сөс-биле ажыл.	Мерг. 299
42		Частырыглар-биле ажыл	1		
43.	АТ ОРНУ	Ат орнунуң утказы, гр.-г демдектери, бөлүктери	1	Конспект, Сөзүглел-биле ажыл	- Мерг. 344

44.		Арынның ат оруннары	1	Сөзүглел, таблица база чуруктар-биле ажыл	Мерг. 358 - Кыска чогаадыг «Мээн огбулем» (ат оруннарын ажыглаар)
45.		Айтырыгның ат оруннары.	1	Сөзүглел-биле ажыл, Перфокарточкаларбиле ажыл.	- Мерг. 365
46.		Айтылганың ат оруннары	1	Сөзүглел-биле ажыл,	Мерг. 378
47.		Тодаргай ат оруннары	1	Сөзүглел, таблица база чуруктар-биле ажыл	Мерг. 384
48.		Тодаргай эвес ат оруннары	1	Сөзүглел, таблица база чуруктар-биле ажыл	Мерг. 393.
49.		Ат оруннарын чугаага шын ажыглаары	1	чурук-биле ажыл, Домак-биле ажыл	Морфолог-туг сайгарылга.
50.		Ат оруннарынга катаптаашкын	1		Катаптаар
51.		Хыналда эдертиг	1	Хыналда диктант	
52.		Частырыглар-биле ажыл.	1	Айтырыглар	
53.	4-кү улдуң	Сөс каттыжыышкыны	1	Сөзүглел-биле ажыл	Мерг. 417
54	СИНТАКСИС	Домак. Домактарның сорулгазының аайы-биле янзылары.	1	Сөзүглел-биле ажыл	Мерг. 430.
55		Домактың чугула кежигүннери	1	Сөзүглел-биле ажыл	Мерг. 439
56		Кол сөс биле сөглекчиниң аразынга тире	1	Сөзүглел-биле ажыл	Мерг. 444.
57-59		Сөс каттыжыышкыны биле домакка катаптаашкын	3	Сөзүглел-биле ажыл	Мерг. 449.

60-61		Эдертиг Частырыглар-биле ажыл	2		
62		Лексикага катаптаашкын	1	Сөзүглел-биле ажыл	Лексиктиг сайгарылга
63-64		Кылыг сөзүнге катаптаашкын	2	Сөзүглел-биле ажыл	Морфолог-туг сайгарылга
65		Ат орнунга катаптаашкын	1	Сөзүглел-биле ажыл	Морфолог-туг сайгарылга
66		Хыналда тест	1		
67		Чыл дургузунда өөренгенин катаптаары	1		
68		Түңнел кичээл	1		

Немелде литература:

1. А. К. Ойдан-оол, М.Ч. Ооржак., С.-С.Т. Ооржак. Диктантылар чыындызы. 5-9 класстарга. Башкыларга дузаламчы.- Кызыл, 2003.
2. А. К. Ойдан-оол, С.К. Тадар-оол. Эдертиглер чыындызы. 5-9 класс. Башкыларга дузаламчы. – Кызыл, ТывН/Ч, 2004.
3. Д. А. Монгуш, А. К. Ойдан-оол. Методиктиг сүмелер. 6-7 класстарның «Тыва дыл» ному-биле ажылдаар башкыларга дузаламчы. Кызыл: ТывН/Ч, 1992.
4. Д. Х. Ооржак болгаш өскелер-даа. 5-6 класстарның «Тыва дыл» деп өөрөдилге номнарынга дидактиктиг материал. Кызыл, 1994.
5. Е.Б. Салзынмаа. Грамматиктиг сайгарылгалар чуруму. Кызыл: ТывКУ, 2004.
6. К. Б. Март-оол. 5-9 класстарга тыва дылды башкылаарының методиказы. Кызыл, 2002.
7. Тыва орфографияның болгаш пунктуацияның дүрүмнери. Кызыл: Республика типографиязы, 2001.
8. Ш.Ч. Сат. Тыва диалектология. Кызыл: ТывН/Ч, 1987.